

**СУТНІСТЬ КОНЦЕПТУ «УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ»
У СВІТЛІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

Статтю присвячено з'ясуванню сутності концепту «увиразнення мовлення» майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів з позицій культурологічного підходу. Проводиться аналіз даного концепту у рамках мовної картини світу.

Ключові слова: мовна картина світу, увиразнення мовлення, концепт.

Статья посвящена рассмотрению сущности концепта «обогащение речи» будущих воспитателей дошкольных учебных заведений с позиций культурологического подхода. Проводится анализ данного концепта в рамках языковой картины мира.

Ключевые слова: языковая картина мира, обогащение речи, концепт.

The article considers the essence of the concept of “enrichment of speech” of future teachers of preschool education in terms of cultural approach. The analysis of this concept is carried out in the frame of linguistic world.

Key words: language world, the enrichment of speech concept.

Шлях до професії у кожного свій. Один приходять у професію випадково, другий – спираючись на престиж, третій - наперекір батькам, аби сам. Професія вихователя – професія за покликанням. Інші варіації відсутні. Дитячий храм, ім'я якому - дошкільний навчальний заклад, існує лише завдяки любові. Любов у всіх її проявах (любов до ближнього, любов до дітей, любов до гармонії, любов до прекрасного, любов до Вітчизни, любов до матері, любов до життя, любов до культури свого народу) – складові концепту «любов». Цей список нескінченний. Вихідними концептуальними положеннями у мовній підготовці майбутніх вихователів є взаємозв'язок між концептами «культура», «мова», «освіта». Одним із принципів освіти є принцип культуровідповідності. Сутність цього принципу полягає у визнанні вирішальної ролі концепту «культура» у становленні особистості, її мовному розвитку. Принцип культуровідповідності, за В.Л. Омелянко, передбачає нерозривний зв'язок виховання з культурними надбаннями людства і свого народу, зокрема зі знаннями про загальнолюдські багатства в царині духовної та матеріальної культури, про особливості розвитку і становлення національної культури та її взаємозв'язки із загальнолюдською; знаннями історії свого народу, його культури; забезпеченням духовної єдності і спадкоємності поколінь [1]. Унікальність принципу культуровідповідності в тому, що майже всі сфери життєдіяльності людини (повсякденне спілкування, професійно-педагогічне спілкування, аудіо, відео, кіно, телебачення, театр, тощо, пронизані культурами певної культури. З уведенням кредитно-модульної системи у Вищі України, принцип культуровідповідності практично не використовується. Разом із тим занепадає і рівень загального культурного рівня спеціалістів дошкільного профілю, як наслідок зниження рівня мовленнєвої культури вихователя. Поза межами сприйняття залишаються образотворче мистецтво, музика, традиції та звичаї українсько-

го народу тощо. Саме ці засоби виховання «сприяють формуванню і піднесенню духовної культури особистості, впливають на почуттєву сферу» [1].

Усвідомлення взаємозв'язку концептів «мова» і «культура» допомагає усвідомити, що розвиток людини відбувається через засвоєння нею певних навичок і форм життєдіяльності під впливом сім'ї та суспільства, становлення (так би мовити певної соціокультурної програми розвитку особистості). Кожна людина є часткою загальної культури, носієм неповторної власної культури (в тому числі й мовленнєвої). Нерозривний процес формування мовленнєвої культури з опорою на культурне середовище, в якому мешкає мовець, забезпечує перехід кількісних новоутворень в мовній освіті: (збагачення словника (активного та пасивного); розуміння впливової сили слова; усвідомлення ролі художньої літератури у житті, в якій: не тільки пасивне засвоєння слів, але і їх вживання в активній мовленнєвій практиці; добір мовних засобів, які забезпечують максимальну впливовість слова на дитячу свідомість; засвоєння кращих зразків української класичної та дитячої літератури й ознайомлення дошкільників із ними. Чим вищий рівень загальної культури майбутнього вихователя, тим вірогіднішим стає процес перенесення загальнокультурних напрацювань в дитячу свідомість. Людина відображає світ крізь призму накопичених знань, умінь і навичок. У мові дитини закріплюються саме ті образні враження, які асоціюються з культурними еталонами певної спільноти. Ці еталони виступають по суті складовими мовної картини світу, закладають фундамент мовного середовища, в якому паралельно співіснують культура та мова.

Увиразнення мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у світлі культурологічного підходу передбачає спирання на культурний фундамент української культури та на його основі вдосконалення їхнього усного розмовного мовлення. З позицій культурологічного підходу нами було розроблено низку експериментальних завдань формувального етапу експерименту. Прілюструємо окремими прикладами експериментальних завдань.

Завдання 1. Робота за репродукцією.

Мета: увиразнення мовлення за допомогою творів українського мистецтва.

Матеріал: картини українського пейзажиста С.І.Васильківського: «Козача левада», «Весна на Україні», «Весняний день на Україні», «Підніжжя козачої гори», «Коробів хутір».

Процедура виконання: Студентам пропонували картини українського пейзажиста С.І.Васильківського. Сьогодні ми з вами згадаємо, що таке пейзаж. Кого з українських пейзажистів Ви знаєте? Сьогодні ми з вами познайомимось з картинами відомого українського пейзажиста Сергія Васильківського. Зараз ви розділитесь на групи по 5 чоловік, та спробуєте описати обрану Вами картину. Експериментатор пропонує картини на вибір.

Який куточок України, на вашу думку, зображено на репродукції? Яку пору року зобразив автор? Що зображено на передньому плані картини? Назвіть найбільші об'єкти на картині. Назвіть дрібні деталі композиції. Який колір переважає? Які дії зображено? Який настрій викликає у вас ця репродукція?

Самостійна робота у творчих групах.

У вас на столах є зразки характеристики певних предметів. Зараз, використовуючи потрібні для вас характеристики об'єктів, ви колективно будете складати опис поданої репродукції. Звичайно, можна додавати власні епітети та інші художні засоби. Коли час буде вичерпано (20 хв.), представники груп продемонструють свої описи.

Зразки опису:

Небо - синювато-сіре, захмарене, спокійне, блідо-сіре, темно-синє, безхмарне, вранішнє, надвечірнє, прозоре, чисте, високе, похмуре, погідне, важке, нависле, захмарене, сталевого кольору, сіро-фіолетове.

Дерева – самотні, кристалі, гордовиті, у біло-голубому серпанку, розлогі, міцні, милують око, стрункі, осяяні, сріблясті, безлисті, гіллясті, укутані снігом, укриті інеєм, кришталеві, сумні, осяяні сонцем.

Хмари - перисті, кучеряві, легкі, важкі, сіруваті, прозорі, синюваті, сірі. **Повітря** – чисте, морозяне, свіже, прозоре, прохолодне.

Барви: блідо-фіолетовий, синій, блакитний, блідо-голубий, сріблястий, золотисто-білий, синювато-білий.

Стан природи: тихо, спокійно, вітряно, безвітряно, затишно, замріяно, морозно.

Перевірка роботи в групах. Після виконання завдання проходить їх колективне обговорення. (Зробити акцентування на найбільш вдалих художніх засобах).

Завдання 2.

Мета:увиразнення мовлення прикметниками.

Матеріал: прикметники та похідні від них ознаки за кольором.

Процедура виконання: студентам пропонуються складні прикметники. Експериментатор: Запишіть складні прикметники. Що вони означають? Який предмет можуть характеризувати подані прикметники? З поданими нижче прикметниками складіть речення (змінювати в роді, числі та відмінку дозволяється). За аналогією придумати свої складні прикметники до слів: жовтий, помаранчевий, золотавий, сріблястий, райдужний, прозорий, фіолетовий, кришталевий, пурпурний, бріліантовий, діамантовий тощо.

Білувато-голубий, світло-рудий, ясно-карий, яскраво-зелений, тьмяно-червоний, брудно-жовтий, сіро-свинцевий, молочно-білий, солоно-солодкий, жовтувато-білий, біло-червоний, світло-блакитний, ясно-каштановий, яскраво-білий, тьмяно-сірий, темно-бурий, брудно-сірий, сіро-голубий, сніжно-білий, гіркувато-солоний, соціально-побутовий, білувато-блакитний, світло-зелений, ясно-бурштиновий, яскраво-синій, тьмяно-каштановий, темно-вишневий, брудно-червоний, синьо-зелений, мідно-червоний, солоно-кислий, біло-рожевий.

Завдання 3.

Мета: увиразнення мовлення неологізмами.

Матеріал: картки з неологізмами.

Процедура виконання: Пригадайте, що таке неологізми? У наведених словосполученнях складні прикметники – художні неологізми. Запишіть їх, визначте їхній рід. Що можна назвати художніми неологізмами? З будь-яким неологізмом (за вибором) складіть зв'язний текст, дотримуючись логіки викладу.

Черство-суворий хліб, буйнокосе літо, вишневокорє слово, новітньо-крилатий талець (А. Малишко); Небесно-сива мати (С. Йовенко); Небоока любов, вогневиця-калина (П. Осадчук).

Завдання –гра 4.

Пригадайте, що таке епітети? Підкресліть епітети в наведених словосполученнях. Доберіть до кожного іменника свої епітети (прості чи складні), складні підкресліть. З кожним епітетом складіть зв'язний текст, дотримуючись логіки квіккладу.

Стокольорова пісня, світловиді пісні, новітньо-крилатий танець, стоустий ручай, пружно-синій вітер, зелено-чиста рута, прозоро-синя грань, ракетно-космічні невдачі, іскрометна любов (З тв. А. Малишка).

Завдання 5.

Складіть невеличкі описи природи за поданим початком, намагаючись зберегти закладений автором настроїв. Варіант а) Сірий туман куриться над землею. Брудні та важкі хмари вислали високе небо. Сонця не видно, сіро, димно, моторошно...; Варіант б) Пора була весняна. Сонце так любо світило: не пекло, а гріло. Поля лагідно й весело зеленіли...; Варіант в) Так непомітно й літечко збігло. Сонце почало нижче ходити над землею, і, хоч було воно яскраве та веселеньке, вже не гріло, як раніше...

Висвітлені наукові розвідки не висчерплюють всіх аспектів проблеми увиразнення мовлення майбутніх вихователів. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у висвітленні різних аспектів дослідження з урахуванням системно-цілісного, синергетичного та компетентнісного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Омеляненко В.Л., Кузьминський А.І. Теорія і методика виховання // В.Л. Омеляненко, А.І.Кузьминський. – К., 2005.

УДК 811.12.25.

Матузкова Е.П.
(Одесса, Україна)

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ИДЕНТИЧНОСТИ

У статті описуються провідні міждисциплінарні підходи до вивчення ідентичності в соціогуманітарному знанні XXI століття: психоаналітичний, соціологічний, когнітивний і конструкціоністський. Кожний з них розглядається з точки зору об'єкта вивчення, напрямів і проблематики досліджень, базових теорій і векторних визначень ідентичності, її функцій і механізмів.

Ключові слова: ідентичність, когнітивний підхід, конструкціоністський підхід, психологічний підхід, соціологічний підхід, соціогуманітарне знання.

В статье описываются ведущие междисциплинарные подходы к изучению идентичности в социогуманитарном знании XXI века: психоаналитический, социологический, когнитивный и конструкционистский. Каждый из них рассматривается с точки зрения объекта изучения, направлений и проблематики исследований, базисных теорий и векторных определений идентичности, ее функций и механизмов.

Ключевые слова: идентичность, когнитивный подход, конструкционистский подход, психологический подход, социологический подход, социогуманитарное знание.

© Матузкова Е.П., 2012